

DOKUMENTOWANIE WODY JAKO KOPALINY WIELOSUROWCOWEJ – POTRZEBA DYSKUSJI I ZMIAN

GEOLOGICAL DOCUMENTATION OF MULTIMINERAL WATER - A DISCUSSION ON SUGGESTED CHANGES

Krzysztof Szamalek - Państwowy Instytut Geologiczny - Państwowy Instytut Badawczy Warszawa,
Wydział Geologii Zakład Geologii Gospodarczej i Złożowej, Uniwersytet Warszawski

Badania prowadzone w ramach dokumentowania geologicznego bardzo często wskazują, iż wody podziemne jednocześnie spełniają kryteria wymagane przez prawo geologiczne i górnicze, aby zostać uznanymi za wody termalne, solanki czy wody lecznicze. Tylko te trzy rodzaje wód uznawane są przez prawo geologiczne i górnicze za kopaliny. Za wydobycie wód-kopalin należy opłacić opłatę eksploatacyjną. Opłata eksploatacyjna za wydobycie wody-kopaliny jest zróżnicowana i inna dla każdego z rodzajów wody-kopaliny. Wody termalne mają stawkę opłaty eksploatacyjnej równą 0 złotych, solanki 1,97 zł/m³, zaś wody lecznicze 1,32 zł/m³. Ponadto, wydobycie kopaliny udokumentowanej jako kopalina towarzysząca obniża stawkę opłaty eksploatacyjnej o 50%. Taka regulacja stwarza (gdy woda spełnia jednocześnie kryteria trzech wód-kopalin) potencjalne pole do realizacji strategii firmy wydobywczej polegającej na takim dobraniu zestawu wydobywanych wód (np. woda termalna jako kopalina główna, solanki i woda lecznicza jako kopaliny towarzyszące), by obciążenia finansowe firmy były najniższe. Racjonalnym wnioskiem wydaje się wprowadzenie nowej definicji w prawie geologicznym i górniczym wody jako kopaliny wielosurowcowej. Dla tak zdefiniowanej kopaliny proponuje się przyjęcie stawki opłaty eksploatacyjnej w wysokości 50% sumy stawek eksploatacyjnych dla trzech rodzajów wód-kopalin.

Słowa kluczowe: wody termalne, solanki, wody lecznicze, dokumentowanie geologiczne, kopalina wielosurowcowa

Geological documentation projects often reveal underground water reservoirs which can be qualified as thermal waters, brines or curative waters in accordance with geological and mining laws. These are the only types of water deposits which are classified as minerals according to geological and mining laws -- therefore, extracting them incurs an exploitation fee. Such fees are different for each of the three kinds of water-minerals. The exploitation fee for thermal waters is set at 0 PLN, 1,97 PLN per cubic meters for brines and 1,32 PLN per cubic meter for curative waters. Additionally, extracting minerals documented as so-called „accompanying minerals” decreases the exploitation fee by 50%. This regulation allows minimizing the costs of exploitation of water-minerals by classifying one type of water (e.g., thermal) as the main mineral, and others as accompanying minerals. It is suggested here that, in order to close this loophole, a new legal definition, which would encompass all three types of water-minerals at the same time, should be introduced to geological and mining laws. It is further proposed here that the exploitation fee for thusly defined mineral be set at 50 % of the current average fee for water-mineral exploitation.

Keywords: thermal water, brines, curative water, geological documentation, multiminerall raw material

Wstęp

W bibliografii dotyczącej dokumentowania złóż najwięcej pozycji dotyczy zagadnień dokumentowania złóż kopaliny stałych oraz węglowodorów (Metodyka 2012). Dokumentowanie złóż wody jako kopaliny jest znacznie mniej licznie reprezentowane i głównie poświęcone zagadnieniom metodycznym związanym z użytecznością i dokładnością stosowanych wzorów do obliczania zasobów, wielkości leja depresji, mineralizacji, cech fizykochemicznych itp. (Sokołowski, Socha 2015). Tymczasem woda, jeśli spełnia przesłanki bycia kopaliną, może być istotnym aktywem geologiczno-górniczym pozwalającym na generowanie przychodów i wpływającym na aktywizację

gospodarczą regionu, uzyskanie przez określone miejscowości statusu uzdrowiska itp.

W artykule podjęto próbę analizy zjawiska dokumentowania złóż wody w kontekście ich gospodarczego znaczenia oraz dostrzeżonych luk, które powinny zostać poprawione i usunięte.

Woda jako kopalina

W świetle przepisów prawa geologicznego i górniczego (Ustawa 2011 dalej zwana pgg) woda traktowana jest jako kopalina tylko w ściśle określonych przypadkach (art. 5.1 pgg). Woda stając się kopaliną wchodzi w zakres regulacji prawa

geologicznego i górniczego odnośnie „zasad i warunków podejmowania, wykonywania oraz zakończenia działalności w zakresie prac geologicznych oraz wydobywania kopaliny ze złoża” (art. 1 ust. 1 pkt 1 i 2 pgg). Ponadto, pgg określa także w art. 2 ust. 2 pkt 1 wymagania „w zakresie ochrony złóż kopaliny” (a zatem i złóż wody będącej kopalina) oraz dodatkowo w tym artykule zasady ochrony wód podziemnych nawet wtedy, gdy nie są one kopalinami.

Wymienione w ustawie pgg wody lecznicze, podobnie jak wody termalne oraz solanki są kopalinami podlegającymi własności górnicznej, przysługującej Skarbowi Państwa (art. 10 ust. 2 i 5 pgg). Koncesji na poszukiwanie i rozpoznawanie wody jako kopaliny oraz na wydobywanie, udziela marszałek województwa (art. 22 ust. 4 pgg). Warunkiem uzyskania koncesji wydobywczej jest przedstawienie przez koncesjodawcę prawa do korzystania z informacji geologicznej (dokumentacji geologicznej złoża). Prawo takie koncesjodawca nabywa w drodze umowy zawartej ze Skarbem Państwa reprezentowanym przez Ministra Środowiska. Na jej podstawie koncesjodawca ma wyłączne prawo do korzystania z informacji zawartej w opracowaniach geologicznych, dotyczących złoża wód będących kopalinami. Prawo to trwa przez cały okres ważności koncesji wydobywczej.

Korzystanie ze złóż wód-kopaliny, poza koncesją na wydobycie, wymaga także zawarcia ze Skarbem Państwa umowy ustanawiającej prawo użytkowania górniczego złoża. Umowę użytkowania górniczego złoża wody jako kopaliny, zawiera w imieniu Skarbu Państwa marszałek województwa, prawo użytkowania przysługuje w okresie ważności koncesji wydobywczej (maksymalnie do 50 lat art. 21 ust. 4 pgg).

Ekonomiczne aspekty wydobycia złóż wód-kopaliny

Jednym z najbardziej istotnych obciążeń finansowych w zagospodarowaniu złóż wód-kopaliny jest konieczność zapłacenia wynagrodzenia za użytkowanie górniczne wód leczniczych/termalnych/solank. Nie ma jednych obowiązujących zasad ustalania wynagrodzenia za użytkowanie górniczne wód-kopaliny. Marszałkowie województw (jako organy koncesyjne) radzą sobie posiłkując się dokumentem wcześniej przygotowanym przez Ministerstwo Środowiska (Zasady 2012) lub wprowadzając do niego swoje zmiany. Wynagrodzenie takie za użytkowanie górniczne wód-kopaliny, naliczane jest w dwóch częściach: stałej i zmiennej. Część stała naliczana jest według wzoru podanego w Zasadach ustalania wynagrodzenia z tytułu użytkowania górniczego dla wód leczniczych, termalnych oraz solanek z 2012 r. (Zasady 2012):

$$S = 0,0005 \cdot Q \cdot c \cdot n \text{ (PLN)}, \quad (1)$$

gdzie:

S – wartość wynagrodzenia za ustanowienie użytkowania górniczego złoża kopaliny,

Q – wielkość zasobów przemysłowych ustalonych w PZZ (projekcie zagospodarowania złoża) w okresie obowiązywania koncesji na wydobycie,

C – cena jednostkowa kopaliny (20 PLN/m³),

n – wskaźnik wykorzystania zasobów przemysłowych ustalony w PZZ.

Wyliczona, zgodnie ze wzorem (1), opłata stała powiększona jest o część zmienną, stanowiącą 10% rocznej opłaty eksploatacyjnej.

Obciążeniem dla przedsiębiorcy górniczego jest także opłata eksploatacyjna płacona za wydobywane kopaliny. Opłata eksploatacyjna spełnia w racjonalnej gospodarce złożem szereg istotnych funkcji informacyjno-ekonomicznych (Szamałek 2001, 2003). W niektórych przypadkach opłata eksploatacyjna może być istotną częścią kosztów zakładu górniczego. Każdy przedsiębiorca dąży do maksymalizacji zysku, a przynajmniej do obniżania kosztów funkcjonowania. Poszukiwane są zatem różne ścieżki prowadzące do tego celu. Prawo geologiczne i górniczne w niektórych przypadkach, poprzez swoje rozwiązania prawne, sprzyja możliwości „optymalizacji wydatków” z tytułu wydobycia. Wskażmy zatem jedną ze ścieżek prowadzących do takiego celu. W procesie dokumentowania zasobów wód podziemnych bardzo częstym przypadkiem (zwłaszcza wód z głębszych horyzontów wodonośnych) jest spełnianie przez wodę kryteriów zaliczenia jej do dwóch, bądź trzech typów kopaliny-wód.

Za wody lecznicze uznaje się wody zawierające, określone ustawą pgg, minimalne zawartości takich składników jak rozpuszczone składniki mineralne stałe, jony żelazawe, jony fluorkowe, jony jodkowe, siarka dwuwartościowa, kwas metakrzemowy, radon, dwutlenek węgla niezwiązany (art. 5 ust. 2 pkt 2 lit. a-h pgg). Zgodnie z pgg, woda jest wodą termalną jeśli na wypływie z ujęcia ma temperaturę nie mniejszą niż 20°C (art. 5 ust. 2 pgg). Z kolei kryterium przesądającym o zaliczeniu wody do solanki jest spełnienie warunku zawartości w wodzie rozpuszczonych składników mineralnych stałych nie mniej niż 35 g/dm³ (art. 5 ust. 3 pgg).

Opłata eksploatacyjna za te trzy rodzaje wód będących kopalinami dość znacząco się różnicuje. I tak opłata eksploatacyjna za wydobycie wody leczniczej wynosi 1,32 zł/m³, za wydobycie wody termalnej 0,00 zł/m³, zaś wydobycie solanki 1,97 zł/m³. Zatem w ramach optymalizacji, przedsiębiorca może wybrać korzystne dla siebie warianty działania wówczas, gdy woda spełnia jednocześnie kryteria trzech rodzajów wód-kopaliny. Ponieważ wody termalne mają stawkę opłaty eksploatacyjnej 0 zł, to może udokumentować złożę wody termalnej, wody lecznicze oraz solanka mogą zostać udokumentowane jako kopalina towarzysząca, co spowoduje przy ich wydobyciu opłatę eksploatacyjną obniżoną o 50% (art. 134 ust. 3 pkt 1 pgg).

Podsumowanie

Takie świadome działanie racjonalizujące będzie miało zatem swoje konsekwencje ekonomiczne podczas wydobycia kopaliny i może pozwolić przedsiębiorcy osiągnąć wymierne korzyści. Z tytułu wydobycia wody termalnej przedsiębiorca nie będzie płacił opłaty eksploatacyjnej (stawka 0 zł), zaś wydobycie wody leczniczej jako kopaliny towarzyszącej obłożone będzie stawką 0,66 zł/m³, a solanki 0,985 zł/m³.

Racjonalna gospodarka złożami kopaliny (Nieć 2012, Szamałek 2011) polega m.in. na całościowym, pełnym wykorzystaniu zasobów złoża. Dążyć należy do wykorzystania wszystkich właściwości kopaliny optymalizując jej zagospodarowanie. Z punktu widzenia interesu społecznego oraz interesu przedsiębiorcy górniczego, system prawa powinien sprzyjać takiemu optymalizującemu zagospodarowaniu kopaliny. Zatem jeśli

woda spełnia jednocześnie kryteria trzech (dwóch) rodzajów wód-kopalin to powstaje pytanie, czy nie należy wydzielić w osobną kategorię takich wód i uznać je za wody-kopaliny wielosurowcowe. Należy wówczas przyjąć także korzystne rozwiązania ekonomiczne. Stawka opłaty eksploatacyjnej za wydobycie kopaliny wielosurowcowej powinna być na poziomie 50% sumy poszczególnych opłat eksploatacyjnych.

Przyjęcie takiego rozwiązania byłoby silnym bodźcem ekonomicznym zachęcającym do kompleksowego dokumentowania oraz zagospodarowania wód-kopalin wielosurowcowych. Jednocześnie byłby to istotny sygnał do zmian w podejściu do procesu dokumentowania. Należałoby zatem jako następstwo takiego podejścia zmienić założenia metodyki dokumentowania hydrogeologicznego wód-kopalin.

Literatura

- [1] Metodyka dokumentowania złóż kopaliny stałych. 2012. red. M. Nieć. Cz. 1,2,3,4. Wydawnictwo IGSMiE PAN Kraków
- [2] Nieć M. 2012: - Racjonalna gospodarka złożami kopaliny. Badania, dokumentowania i udostępnianie złóż dla eksploatacji [3]http://www.senat.gov.pl/gfx/senat/userfiles/_public/k8/agenda/seminaria/2012/120124/mniec.pdf
- [4] Sokołowski J., Socha M. 2015: - Dokumentowanie wód termalnych – procedury i aspekty praktyczne. Prz. Geol. vol. 63, nr 12/1, s.1397-1402
- [5] Szamałek K. 2001: - Studium opłaty eksploatacyjnej w gospodarce złożem kopaliny. Wyd. Naukowe Scholar, 2001, s. 130
- [6] Szamałek K. 2003: – Gospodarcza funkcja opłat eksploatacyjnych. Prz. Geol. Nr 6, 2003, s. 442
- [7] Szamałek K. 2011: -Racjonalna gospodarka złożem kopaliny a racjonalne zużycie zasobów alias problemy teorii zasobów
- [8] <https://www.min-pan.krakow.pl/pliki/konferencje/pbs2011/prezentacje/Szamałek.pdf>
- [9] Ustawa z dnia 9 czerwca 2011. Prawo geologiczne i górnicze. Dz. U. z 9 lutego 2015 r. poz.196
- [10] Zasady ustalania wynagrodzenia z tytułu użytkowania górniczego dla wód leczniczych, termalnych oraz solanek z dnia 27 czerwca 2012 r. Ministerstwo Środowiska (niepubl.)

Kopalnia Truskawicz S.A.

fot. z archiwum Kopalni